

Η ιστορία του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Παρά το ότι οι νομικοί αποτελούσαν πάντα το σημαντικότερο τμήμα της ελίτ που περιστοιχίζε την εξουσία, οι δικηγόροι, από τα μέσα ήδη του 19ου αιώνα, αντιμετώπιζαν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους ποικίλα προβλήματα, τα σημαντικότερα από τα οποία παρέμειναν διαχρονικά: ο μεγάλος αριθμός τους, η άνιση κατανομή της πελατείας, η άσκηση δικηγορίας από τους βουλευτές, η έλλειψη καταλλήλων δικαστικών αιθουσών, η απαξιωτική συμπεριφορά ορισμένων δικαστών και η καθυστέρηση της εκδίκασης των υποθέσεων και της έκδοσης των αποφάσεων.

Στη λύση των προβλημάτων αυτών θα συντελούσε αποτελεσματικά η ύπαρξη ενός συλλογικού οργάνου, ενός δικηγορικού συλλόγου. Ωστόσο οι δικηγόροι, αυτοί που υπερασπίζονταν συνεχώς τα συμφέροντα των άλλων, όταν κλήθηκαν να συνασπισθούν για να υπερασπίσουν τα δικά τους συμφέροντα, στάθηκε αδύνατο να συνεννοηθούν μεταξύ τους και να ασκήσουν αποτελεσματικά το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Μια μικρή μόνο ομάδα ασχολήθηκε με τη σύσταση και τη δραστηριοποίηση δικηγορικών συλλόγων στην πρωτεύουσα και τις επαρχίες.

Στην Αθήνα, από τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι το 1864 μέχρι τη νομοθετική ίδρυση του σημερινού Δικηγορικού Συλλόγου, ιδρύθηκαν και διαλύθηκαν πέντε διαδοχικοί Δικηγορικοί Σύλλογοι, που είχαν τη μορφή σωματείου. Η πρώτη προσπάθεια ίδρυσης δικηγορικού συλλόγου έγινε το 1865. Ο σύλλογος αυτός, μακροβιότερος όλων των επόμενων, δραστηριοποιήθηκε επί μια δεκαετία περίπου, μελετώντας τα προβλήματα των μελών του, προτείνοντας νομοθετικές μεταρρυθμίσεις και λαμβάνοντας θέση σε

επίκαιρα θέματα εθνικής σημασίας. Παρόμοια δραστηριότητα είχαν και οι επόμενοι σύλλογοι που ιδρύθηκαν το 1883, το 1893, το 1902 και το 1905.

Το προσωποπαγές των ιδρυομένων συλλόγων, η αβεβαιότητα για το μέλλον τους, οι προστριβές μεταξύ των μελών τους λόγω προσωπικών φιλοδοξιών, τα οικονομικά προβλήματα και η παράλληλη συνειδητοποίηση της ανάγκης ύπαρξης ενός συλλόγου αποδεκτού από όλο το δικηγορικό σώμα, συνετέλεσαν στο να θεωρηθεί σύντομα ως μόνη λύση η νομοθετική ρύθμιση της ίδρυσης και της λειτουργίας δικηγορικών συλλόγων σε όλη τη χώρα.

Ο Γεώργιος Ρούφος ήταν ο πρώτος που πρότεινε στη Βουλή τη νομοθετική σύσταση δικηγορικών συλλόγων το 1877 και οι Αθηναίοι δικηγόροι εξέλεξαν το 1878 επιτροπή καθηγητών που συνέταξε ένα νομοσχέδιο. Στη Βουλή όμως το πρώτο νομοσχέδιο θα κατατεθεί από τον Γεώργιο Φιλάρετο το 1884 και θα υποβληθεί ξανά το 1891, χωρίς να συζητηθεί. Νέο νομοσχέδιο θα καταρτισθεί από την κυβέρνηση Χαριλάου Τρικούπη το 1892, η οποία το 1894 θα αναθέσει στον τότε υπάρχοντα, τρίτο κατά σειρά, Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών τη σύνταξη άλλου. Το νομοσχέδιο αυτό θα κατατεθεί το 1896 στη Βουλή, αλλά δεν θα ψηφισθεί.

Ο πέμπτος και τελευταίος πρώιμος Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, του 1905, επικέντρωσε τη δράση του στις προσπάθειες για την ψήφιση αυτού του νομοσχεδίου. Αφού το επεξεργάστηκε, το ενεχείρισε υπό νέα μορφή στην κυβέρνηση Ιωάννη Θεοτόκη το 1907, η οποία το παρέδωσε στην αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή. Ο νόμος ΓΤΙΖ' (3317) περί δικηγορικών συλλόγων, βασισμένος ουσιαστικά στο νομοσχέδιο που είχε συντάξει ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών το 1896, ψηφίσθηκε τελικά τον Δεκέμβριο του 1908, τριάντα χρόνια μετά τη σύνταξη του πρώτου νομοσχεδίου.

Στις 15 Φεβρουαρίου 1909 οι δικηγόροι της Αθήνας συνήλθαν για τη συγκρότηση του σημερινού Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, την εκλογή του Διοικητικού Συμβουλίου του και την εκλογή των δικηγόρων μελών του Ανωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου. Καθώς όμως για την εκλογή τους απαιτείτο απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων, οι αρχαιρεσίες διήρκεσαν δεκαπέντε ημέρες! Ψήφισαν 616 δικηγόροι ενώ οι υποψήφιοι σύμβουλοι είχαν υπερβεί τους 110. Πρώτος πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέχθηκε ο Κωνσταντίνος Έσσλιν και αντιπρόεδρος ο Κωνσταντίνος Ρακτιβάν.

Ο Σύλλογος ξεκίνησε τη δραστηριότητά του με μεγάλο ενθουσιασμό και με την επίμονη εργασία των Διοικητικών Συμβουλίων του, τη συζήτηση και τη σύνταξη νομοσχεδίων, την οργάνωση συνεδρίων, την αντιμετώπιση των προβλημάτων του

κλάδου, τη δημιουργία των ασφαλιστικών ταμείων και την προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος, επέβαλε τη δυναμική σημερινή του παρουσία.

Οι πρώτες εκλογές, 1909

Το χρονικό της διεξαγωγής των εκλογών διασώθηκε χάρη στον αθηναϊκό τύπο που δημοσίευε σχεδόν καθημερινά την πορεία τους. Η περιγραφή μάλιστα της πρώτης συνέλευσης, κατά την οποία εκλέχθηκε ο πρόεδρος, δημοσιεύθηκε ως πρωτοσέλιδο. Τέτοια ήταν η σημασία της νομοθετικής ίδρυσης του Δικηγορικού Συλλόγου για όλη την κοινωνία.

Οι αρχαιρεσίες άρχισαν με την εκλογή του προέδρου, κατόπιν εκλέχθηκε ο αντιπρόεδρος και ακολούθησε η εκλογή του γραμματέα και του ταμία, για τους οποίους χρειάστηκε να γίνει και δεύτερη ψηφοφορία για να επιτευχθεί η απόλυτη πλειοψηφία. Μετά την εκλογή του προεδρείου άρχισαν οι ψηφοφορίες για την εκλογή των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και οι αρχαιρεσίες τελείωσαν με την εκλογή των δικηγόρων μελών του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου.

Ο εκλογικός κατάλογος βάσει του οποίου διενεργήθηκαν οι εκλογές είχε αποσταλεί από το υπουργείο Δικαιοσύνης και περιείχε τα ονόματα όλων των δικηγόρων που δικηγορούσαν στην Αθήνα το 1864 καθώς και όσους διορίστηκαν έκτοτε και μέχρι το 1909. Στον κατάλογο αυτόν, ο οποίος προφανώς δεν είχε ποτέ εκκαθαρισθεί και ασφαλώς περιείχε και αρκετούς νεκρούς, ήταν εγγεγραμμένοι 1.387 δικηγόροι. **Οι πρώτες ψηφοφορίες, κατά τις οποίες εκλέχθηκε το προεδρείο του Συλλόγου είχαν βέβαια την μεγαλύτερη προσέλευση: την πρώτη ημέρα αναφέρονται 597 ψηφίσαντες και τη δεύτερη 616.** Στις επόμενες ψηφοφορίες ο αριθμός των παρόντων μειώθηκε σημαντικά και κυμάνθηκε από 526 μέχρι 442. Για την εκλογή των δικηγόρων που θα συμμετείχαν στο Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο ψήφισαν πολύ λιγότεροι: 402 την πρώτη ημέρα και 286 την τελευταία.

Πρόεδρος της συνέλευσης κατά τον νόμο έπρεπε να ορισθεί ο αρχαιότερος δικηγόρος, που στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν ο πρώην πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Κωνσταντόπουλος, σε ανάρρωση κατά την περίοδο αυτή. Έτσι την προεδρία των συνεδριάσεων ανέλαβε, ως αμέσως επόμενος, ο 78χρονος Σίμος Μπαλάνος, που είχε ορισθεί δικηγόρος το 1857 και ασκούσε επιτυχώς το επάγγελμα επί 52 χρόνια.

Υποψήφιοι για τη θέση του προέδρου ήταν ο Κωνσταντίνος Κωνσταντόπουλος και ο κατά 15 χρόνια νεώτερός του Κωνσταντίνος Έσσλιν, ο οποίος και εκλέχθηκε.

Αναφέρεται ότι ούτε ο Έσσλιν ούτε ο Κωνσταντόπουλος προσήλθαν να ψηφίσουν, δεν εμφανίσθηκαν δε καν στην αίθουσα του Πρωτοδικείου όπου γινόταν η ψηφοφορία.

Για τη θέση του αντιπροέδρου υποψήφιος ήταν ουσιαστικά μόνον ο Ρακτιβάν, γιατί ο συνυποψήφιος του Αντώνιος Μομφεράτος δεν αποδέχθηκε την υποψηφιότητά του, που είχε τεθεί εν αγνοία του. Για τη θέση του γραμματέα αρχικά ήταν τέσσερις υποψήφιοι, μετά την πρώτη όμως άγωνα ψηφοφορία οι δύο υποχώρησαν υπέρ του αρχαιότερου Τιμολέοντα Ηλιόπουλου, ο οποίος και εκλέχθηκε. Για τη θέση του ταμιά οι υποψήφιοι ήταν τρεις. Όταν άρχισε η ψηφοφορία για την εκλογή των απλών μελών, οι υποψήφιοι έφθασαν τους 100. Αν σκεφθεί κανείς ότι ψήφισαν 616 δικηγόροι, ο ένας στους έξι δικηγόρους ήταν υποψήφιος!

Οι υποψηφιότητες δεν υποβάλλονταν από τους υποψήφιους, αλλά από τους ψηφίζοντες, συχνά δε εν αγνοία του υποψηφίου. Η ψηφοφορία διαρκούσε περίπου δύομισι ώρες, η διαδικασία όμως της διαλογής των ψήφων ήταν χρονοβόρα, ιδίως στις ψηφοφορίες για την εκλογή των απλών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, κατά τις οποίες ήταν πολλοί υποψήφιοι και η διαλογή διαρκούσε πάνω από 10 ώρες. Ο τόσο μεγάλος αριθμός υποψηφίων καθιστούσε πολύ δύσκολη την επίτευξη της απαιτούμενης απόλυτης πλειοψηφίας και η αναγκαστική επανάληψη της ψηφοφορίας κούρασε δικαίως τους δικηγόρους, που έπρεπε να προσέρχονται καθημερινά για να ψηφίσουν. Παρά τον αυξανόμενο εκνευρισμό όμως, δεν έγιναν δεκτές οι προτάσεις των πιο ανυπόμονων είτε να εκλεγούν τα υπόλοιπα μέλη δια βοής είτε να περιορισθεί ο αριθμός των υποψηφίων στους διπλάσιους από τις υπολειπόμενες θέσεις.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1909 οι δικηγόροι των Αθηνών μετά από εκλογές που διήρκεσαν μισό μήνα, εξέλεξαν το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου! Επτά από τα μέλη που εκλέχθηκαν είχαν ασχοληθεί και στο παρελθόν με τη διοίκηση και τη δράση των προηγούμενων βραχύβιων Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών (Έσσλιν, Ρακτιβάν, Φιλάρετος, Ευκλείδης, Μομφεράτος, Μαριολόπουλος και Σημίτης), ενώ ο Τιμολέων Ηλιόπουλος ήταν γιος του Ευσταθίου Ηλιόπουλου, του προέδρου του πρώτου Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών που ιδρύθηκε το 1865.

Ως προς το θέμα της ηλικίας των μελών του πρώτου αυτού Διοικητικού Συμβουλίου παρατηρούμε τα εξής: Νεώτερος όλων ήταν ο Ρακτιβάν, 44 ετών. Ο ημερήσιος τύπος υποστήριζε ότι στις θέσεις των απλών μελών του συμβουλίου οι δικηγόροι είχαν αποφασίσει να εκλέξουν νεώτερους συνάδελφους, ώστε να είναι κατά τεκμήριο πιο δραστήριοι. Ωστόσο από τους **εκλεγέντες δύο μόνο ήταν κάτω των 50 ετών**: 47 χρονών ο ένας και 49 ο άλλος. Σύμφωνα δε με τις

εκτιμήσεις της εποχής, οι νεώτεροι δικηγόροι ψήφισαν για πρόεδρο τον 77χρονο Κωνσταντόπουλο, ενώ οι μέσης ηλικίας, που φαίνεται ότι ήταν και περισσότεροι, ψήφισαν τον κατά 15 χρόνια νεώτερό του Έσλιν.

Το τέλος των αρχαιρεσιών εορτάσθηκε με γεύμα στο ξενοδοχείο «Ακταίον», στο οποίο παραβρέθηκαν περισσότεροι από 200 δικηγόροι. Το γεύμα άρχισε με την πρόποση του Κωνσταντίνου Ρακτιβάν, ο οποίος προσέφερε στον Σίμο Μπαλάνο ένα επάργυρο κύπελλο εκ μέρους όλων των δικηγόρων, ευχαριστώντας τον για την άψογη διεξαγωγή των εκλογών.

Ο Σύλλογος ξεκίνησε τη δραστηριότητά του με μεγάλο ενθουσιασμό και με την επίμονη εργασία των Διοικητικών Συμβουλίων του, τη συζήτηση και τη σύνταξη νομοσχεδίων, την οργάνωση συνεδρίων, την αντιμετώπιση των προβλημάτων του κλάδου, τη δημιουργία των ασφαλιστικών ταμείων και την προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος, επέβαλε τη δυναμική σημερινή του παρουσία.

Από την ίδρυσή του έως σήμερα, ο ΔΣΑ, ο πρώτος και μεγαλύτερος δικηγορικός σύλλογος της χώρας, διάνυσε μια μακρά πορεία στο δημόσιο βίο, στενά συνδεδεμένη με τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Επιστημονική συσσωμάτωση και παράλληλα συνδικαλιστικό όργανο, ο ΔΣΑ, εκκινώντας από ένα ολιγάριθμο σώμα ανδρών, μελών κατά κύριο λόγο της ανερχόμενης αστικής τάξης στις αρχές του 20ού αιώνα, εκπροσωπεί σήμερα χιλιάδες δικηγόρους, άνδρες και γυναίκες, που συνωστίζονται στα αθηναϊκά δικαστήρια.

Η ιστορική διαδρομή του αντανακλά τη σταδιακή διεύρυνση του δικηγορικού επαγγέλματος και **ταυτόχρονα αποτυπώνει το σημαίνοντα ρόλο των εκπροσώπων του και τις διαφορετικές και πολυπληθείς λειτουργίες τους στην ελληνική κοινωνία.**

Την πρώτη περίοδο λειτουργίας του ο Σύλλογος εδραιώθηκε, διαμορφώνοντας πάγια χαρακτηριστικά της εσωτερικής λειτουργίας του, αλλά και της δημόσιας παρουσίας του. Στεγασμένος αρχικά σε μια αίθουσα του Πρωτοδικείου Αθηνών, «περιπλανήθηκε» κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου σε διάφορα κτίρια. Το 1937 αγόρασε μέρος της οικοδομής της οδού Ακαδημίας για να στεγάσει τα γραφεία του, τα οποία εγκαινιάσθηκαν το 1939. Από τότε έως σήμερα τα γραφεία του επεκτάθηκαν καταλαμβάνοντας ολόκληρη την οικοδομή, καθώς και το διπλανό κτίριο, ώστε να φιλοξενήσουν τις διαρκώς αναπτυσσόμενες υπηρεσίες του.

Μια από τις κύριες στοχεύσεις του ΔΣΑ, στην πρώτη αυτή περίοδο, υπήρξε η κατοχύρωση **της περίθαλψης και των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων** των

μελών του. Το 1929 μετά από πολλές πιέσεις και προσπάθειες των δικηγορικών συλλόγων της χώρας, πρωτοστατούντος του ΔΣΑ, ιδρύθηκε το Ταμείο Συντάξεως Νομικών. Την ίδια περίπου περίοδο, στο πλαίσιο της εξασφάλισης των ιατροφαρμακευτικών παροχών των δικηγόρων, ιδρύθηκε από το ΔΣΑ Ταμείο Περιθάλψεως με σκοπό την παροχή βοηθημάτων σε δικηγόρους ή στις οικογένειές τους που έχρηζαν βοήθειας.

Παράλληλα, με συνεχείς παραστάσεις και επαφές με την πολιτική και δικαστική εξουσία, ο Σύλλογος εργάστηκε στην κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας των δικηγόρων πιέζοντας ιδιαίτερα για τα εργασιακά δικαιώματά τους, όπως λ.χ. για την **καθιέρωση ωραρίου λειτουργίας των δικαστηρίων**. Στο πλαίσιο αυτό διατύπωσε εξ αρχής προτάσεις για την ταχύτερη και καλύτερη απονομή της δικαιοσύνης σε συνεργασία με τους υπόλοιπους δικηγορικούς συλλόγους της χώρας.

Ο Σύλλογος πρωτοστάτησε έως το 1936 στην σύγκλιση 4 συνεδρίων των δικηγορικών συλλόγων της χώρας, όπου τέθηκαν μια σειρά από ζητήματα αναφορικά με την απονομή της δικαιοσύνης, τον Κώδικα περί δικηγόρων, τη φορολόγηση, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τη συνταξιοδότηση. Παράλληλα, ενδιαφέρθηκε για τη νομική ενημέρωση των μελών του με τη συγκρότηση ειδικής Βιβλιοθήκης, η οποία εμπλουτίστηκε με σημαντικές δωρεές επιφανών νομικών και μελών του Συλλόγου.

Ο ΔΣΑ συμμετείχε ακόμη με ένταση και επιμονή στις προσπάθειες **επίλυσης του κτιριακού προβλήματος της δικαιοσύνης**, διατυπώνοντας στον Μεσοπόλεμο συνεχείς προτάσεις για τη χωροθέτηση και ανέγερση του Δικαστικού Μεγάρου της πρωτεύουσας.

Οι δραστηριότητές του ΔΣΑ, όπως αποτυπώνονται και στα πρακτικά του Διοικητικού του Συμβουλίου, ήταν πολύπλευρες. **Η συμβολή του στο νομοθετικό έργο**, με γνωμοδοτήσεις και εισηγήσεις προς την νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, προτάσεις νόμων, σχέδια υπουργικών αποφάσεων κ.ά. υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική. **Οι πρώτοι εκπρόσωποί του** με το υψηλό κύρος που διέθεταν – υποψήφιοι για το Δ.Σ. μπορούσαν να είναι μόνο δικηγόροι παρ' Αρείω Πάγω- **λειτούργησαν σε μεγάλο βαθμό ως σύμβουλοι της εκτελεστικής εξουσίας, ως συνδιαμορφωτές της νομοθεσίας**. Είναι χαρακτηριστική η μακρά συζήτηση στο Διοικητικό Συμβούλιο αναφορικά με τη νομοθεσία και την απονομή της δικαιοσύνης στις Νέες χώρες.

Παράλληλα το ΔΣ του ΔΣΑ και εκ του νόμου συμμετείχε **στην επιλογή και προαγωγή του δικαστικού προσωπικού**, κάποτε και στις πιο υψηλές βαθμίδες

του, ενώ εκπρόσωποί του συμμετείχαν **αυτοδίκαια** σε σημαντικούς θεσμούς όπως στην τοπική αυτοδιοίκηση, λ.χ. στο Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων.

Μια παραγμένη δεκαετία

Το 1936 η δικτατορία της 4ης Αυγούστου κατήργησε την εκλογή του Διοικητικού Συμβουλίου από τα μέλη του Συλλόγου και την ανέθεσε στο τοπικό Εφετείο. Το ίδιο συνέβη για όλους τους δικηγορικούς συλλόγους της χώρας. Η διορισμένη διοίκηση παρέμεινε έως το 1941, οπότε αντικαταστάθηκε από νέα, διορισμένη πλέον από την κατοχική κυβέρνηση, διοίκηση.

Το 1943 η δικαιοδοσία του διορισμού πέρασε εκ νέου στο Εφετείο έως το 1945, όταν επανήλθε το προ του 1936 καθεστώς εκλογής από τα μέλη του συλλόγου. Οι διορισμένες διοικήσεις συνέχισαν το έργο του Διοικητικού Συμβουλίου - εναρμονισμένες με το γενικό πλαίσιο των πολιτικών που είχαν καθορίσει το δικτατορικό καθεστώς και στη συνέχεια οι κατοχικές κυβερνήσεις-, και στάθηκαν ιδιαίτερα στα συνδικαλιστικά δικαιώματα των δικηγόρων της Αθήνας. Το 1941 ξεκίνησε τη λειτουργία του το Ταμείο Προνοίας ενώ κατά τη διάρκεια της Κατοχής δημιουργήθηκε και Προμηθευτικός Συνεταιρισμός για την ενίσχυση των δικηγόρων. Με το Συνεταιρισμό, τα συσσίτια που οργάνωσε και τη βοήθεια που πρόσφερε ο Σύλλογος, λειτούργησε σχεδόν σωτήρια για τα πλέον αδύναμα από τα μέλη του κυρίως κατά τη διάρκεια του κατοχικού λιμού.

Τα χρόνια της ανάπτυξης

Από το 1945 έως το 1967 οι εκλεγμένες εκ νέου διοικήσεις του Συλλόγου δραστηριοποιήθηκαν για την επίλυση των συνδικαλιστικών προβλημάτων ενός διαρκώς αναπτυσσόμενου κλάδου. Ενός κλάδου, στον οποίον από τη δεκαετία του 1950 και μετά συμμετέχουν όλο και πιο ενεργά οι γυναίκες, οι οποίες διεκδίκησαν και την άρση όλων των ανισοτήτων που αφορούσαν στην άσκηση των καθηκόντων τους. Το 1955 η Αγνή Ρουσοπούλου ήταν η πρώτη γυναίκα σύμβουλος που μετείχε σε Διοικητικό Συμβούλιο του ΔΣΑ.

Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των Δικηγόρων, η είσοδος στο επάγγελμα συνταξιούχων άλλων κλάδων, η πολυθεσία, επανέφερε, συνεχώς το ζήτημα του ελέγχου και της εκκαθάρισης του Μητρώου του Συλλόγου, καθώς επίσης και την πιθανότητα θέσπισης *numerous clausus* στον κλάδο. Παράλληλα, η αύξηση των δικηγόρων και η διεύρυνση των επαγγελματικών τους οριζόντων, μεγέθυνε τα χρόνια προβλήματα του κλάδου και δημιούργούσε νέα: οι αναθεωρήσεις του Κώδικα περί Δικηγόρων, τα προβλήματα του Ταμείου Συντάξεων Νομικών και η βελτίωση των όρων συνταξιοδότησης με τη θέσπιση επικουρικής σύνταξης, η

ενίσχυση του Ταμείου Προνοίας με τη δημιουργία ιδιόκτητων πολυιατρείων, η ορθότερη φορολόγηση αποτελούσαν ορισμένες από τις πλέον σημαντικές διεκδικήσεις των δικηγόρων της Αθήνας την περίοδο αυτή. Σταθερή επίσης μέριμνα αποτελούσε η βελτίωση των συνθηκών απονομής της δικαιοσύνης. Αιτήματα όπως η συμπλήρωση των κενών θέσεων δικαστών και δικαστικών υπαλλήλων, η δημιουργία διοικητικών δικαστηρίων, η ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης αλλά και η ανέγερση του Δικαστικού Μεγάρου στην Αθήνα επανέρχονται συνεχώς στις συζητήσεις του Διοικητικού Συμβουλίου. Η διεκδίκηση των αιτημάτων του δικηγορικού κλάδου πήρε πιο δυναμική μορφή με την για πρώτη φορά, το 1957, αποχή των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους. Η αποχή αυτή ήταν αποτέλεσμα της στενότερης συνεργασίας των δικηγορικών συλλόγων της χώρας, η οποία αποτυπώθηκε και στη σύγκλιση 4 κοινών συνεδρίων, εκ των οποίων τα 2 (1951 και 1952) πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα. Ο ΔΣΑ και αυτή την περίοδο συνεργάστηκε με τους υπόλοιπους Δικηγορικούς Συλλόγους σε μια σειρά από πρωτοβουλίες, για τη λύση σημαντικών δικηγορικών θεμάτων. Πρόκειται για μια σταθερή και γόνιμη σχέση όπου το κύρος και η αρχαιότητα του ΔΣΑ, του εξασφαλίζει τη θέση του πρώτου ανάμεσα σε ίσους.

Στις δεκαετίες 1950 και 1960 ο Δικηγορικός Σύλλογος τοποθετήθηκε σε μείζονα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα ερχόμενος σε αντιπαράθεση και με την εκτελεστική εξουσία. Σημειώνουμε ενδεικτικά το ζήτημα των εκτοπίσεων αλλά και των δικών περί κατασκοπείας, της ετεροδικίας του προσωπικού των αμερικάνικων βάσεων στην Ελλάδα, των δικαιωμάτων των πολιτικών κρατουμένων. Παράλληλα ο Σύλλογος επενέβη σε μια σειρά από δίκες, όπως στη δίκη των Αεροπόρων το 1953, ζητώντας τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων και των Δικηγόρων τους.

Στα πρακτικά του ΔΣΑ αποτυπώνεται η ενεργή παρουσία του Συλλόγου στα μεγάλα εθνικά θέματα, με κυρίαρχο το Κυπριακό. Ο Σύλλογος πρωτοστάτησε στη διεθνοποίηση του θέματος μέσα από την συζήτησή του σε διεθνή νομικά συνέδρια και ενώσεις, αλλά και με την ενεργητική συμμετοχή των μελών του σε συλλαλητήρια και δυναμικές εκδηλώσεις που συντάραξαν την Αθήνα ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1950.

Πέρα από τη δημόσια παρουσία του ο ΔΣΑ συμμετείχε ενεργά στην προαγωγή του νομικού πολιτισμού της χώρας και στην επιστημονική θωράκιση των μελών του. Το 1953 αποφασίστηκε η έκδοση των δυο περιοδικών οργάνων του, του Νομικού Βήματος και του Κώδικα Νομικού Βήματος, τα οποία από τότε σταθερά και αδιάλειπτα ενημερώνουν τα μέλη του δικηγορικού σώματος. Παράλληλα την περίοδο αυτή εμπλουτίστηκε και οργανώθηκε περαιτέρω η Βιβλιοθήκη του

Συλλόγου.

Ο ΔΣΑ διοργάνωσε σειρές διαλέξεων, καθώς και επιστημονικά συνέδρια, ενώ μέλη του συμμετείχαν σε διεθνείς συναντήσεις εκπροσώπων του δικηγορικού κλάδου. Μια άλλη σημαντική δραστηριότητά του ήταν η διεξαγωγή διαγωνισμών για νομικά θέματα, στο όνομα συνήθως διακεκριμένων νομικών και μελών του Συλλόγου (διαγωνισμός Νικόλαου Δημητρακόπουλου, Κωνσταντίνου Δεμερτζή, Πέτρου και Νικόλαου Θηβαίου, Νικόλαου Ροντήρη, Νικόλαου Ν. Σαριπόλου, έπαθλο Χρήστου Λαδά κ.ά.).

Το 1967 η δικτατορική κυβέρνηση έπαυσε το Διοικητικό Συμβούλιο και διόρισε νέο, το οποίο κατά την περίοδο της επταετίας, υπηρέτησε το στρατιωτικό καθεστώς, την ώρα που πολλά μέλη του Συλλόγου διώχθηκαν ή καταδικάστηκαν για την αντιστασιακή τους δράση ή για την υπεράσπιση άλλων αντιστασιακών. Το 1974, η Μεταπολίτευση, επανέφερε τις δημοκρατικές ελευθερίες στο ΔΣΑ ανοίγοντας μια νέα περίοδο στη λειτουργία του, η οποία συνεχίζεται έως σήμερα.

Η δράση του Συλλόγου συνδέθηκε άρρηκτα με τα πρόσωπα που ανέλαβαν να τον εκπροσωπήσουν συμμετέχοντας στο Διοικητικό του Συμβούλιο. Οι περισσότεροι από αυτούς συμμετείχαν ενεργά στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας, σε πλήθος πολιτιστικών, κοινωνικών και επιστημονικών συσσωματώσεων. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται διακεκριμένοι νομικοί, οι οποίοι συνέδεσαν τη ζωή τους με την προάσπιση των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων.

*Από την έκδοση του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, με τίτλο “Ψηφιακό Αρχείο ΔΣΑ”, 2011.